

Rozwój mowy dziecka...

Mowa jest **bardzo istotną i pożądaną społecznie umiejętnością** człowieka. Najczęściej to dzięki niej **komunikujemy się** ze światem, wyrażamy swoje uczucia, emocje. Mowa nie kształtuje się z dnia na dzień. **To proces**, który trwa latami. Zastanawiasz się jak powinien przebiegać rozwój mowy dziecka? A może nurtuje Cię pytanie – **czy mowa Twojego dziecka rozwija się prawidłowo?** Jeżeli tak, zapraszam do lektury.

Rozwój mowy dziecka...

...powinien przebiegać harmonijnie, z widocznym progresem oraz zgodnie z przyjętymi normami. Rozwój mowy dziecka nie może odbiegać w znaczący sposób od zasad podanych poniżej. Bardzo ważna jest **obserwacja** ogólnego **rozwój dziecka!**

Teraz o rozwoju mowy. Na początek opiszę ten proces pod kątem bardzo ogólnym. W drugiej części wpisu skupię się na normach artykulacyjnych.

Autorzy najczęściej wyróżniają **cztery podstawowe etapy** określające rozwój mowy dziecka:

- **Okres melodii** – 0 – 1 roku życia. Dziecko ma od 0 do 12 miesięcy;
- **Okres wyrazu** – 1 – 2 rok życia. Dziecko ma od 12 do 24 miesięcy;
- **Okres zdania** – 2 – 3 rok życia. Dziecko ma od 24 – 36 miesięcy;
- **Okres swoistej mowy dziecięcej** (swoistych form językowych) – 3 – 7 rok życia. Dziecko ma od 36 do 72 miesięcy.

Okres melodii

Pomiędzy 2 – 3 m. ż. (miesiąc życia) niemowlęta zaczynają **głużyć** (gruchać), czyli wydawać dźwięki, np. “a – buuuuuuuu”, “eeeeeee – uu”. Głużenie jest bezwarunkowe, tzn. że dziecko nie zdaje sobie sprawy z tego, że wydaje odgłosy. Głużenie polega na wydawaniu przez niemowlę dźwięków, które w swoim brzmieniu są podobne do samogłosek i spółgłosek danego języka. Głównym celem gruchania jest ćwiczenie narządów mowy.

Należy dodać, że dzieci, które mają wadę słuchu, także głużą. Ten fakt może niestety przesunąć proces diagnostyczny oraz terapeutyczny w czasie. Taka sytuacja zazwyczaj wpływa na przebieg terapii.

Około 5 – 6 m. ż. u dziecka zauważa się tzw. zabawy głosowe, które z czasem przemieniają się w **gaworzenie**. Jest to świadome naśladowanie dźwięków mowy usłyszanej w wypowiedziach osób otaczających dziecko. Zaczynają pojawiać się wtedy ciągi sylab, które przez rodziców dziecka postrzegane są jako pierwsze słowa. Jest to jednak błędne myślenie.

Istnieją dwa typy gaworzenia:

- **gaworzenie powtarzalne**, np. “babababa” (to właśnie ten rodzaj gaworzenia jest mylony z pierwszymi słowami) oraz
- **gaworzenie konkatencyjne**, np. “badudededewa”.

Dzieci, u których występuje niedosłuch lub głuchota nie gaworzą. Często mówi się, że dzieci milkną i nikt nie wie dlaczego. Warto wtedy skontrolować słuch dziecka.

Około 7 – 8 m. ż. dziecko zaczyna **reagować na mowę** – odwraca głowę, patrzy uważniej na usta osoby mówiącej, podtrzymuje kontakt wzrokowy, gdy słyszy wypowiedzi opiekunów. Jednak nie reaguje ono na znaczenie wyrazu, ponieważ jeszcze go nie rozumie. Dla dziecka najważniejsza jest melodia słowa / wypowiedzi.

Z końcem 1 r. ż. (roku życia) pojawiają się **pierwsze słowa** tj. np. “mama”, “tata”, “papa”, “dada”, “hau”, “miau”, “be”.

Okres wyrazu

W tym czasie dziecko zaczyna coraz więcej **rozumieć**. Stara się odpowiadać na pytania i reagować odpowiednio na polecenia. **W języku dziecka** najbardziej **charakterystyczne** jest to, że:

- zamiast całych wyrazów wymawia tylko jego konkretną część – zazwyczaj syllabę akcentowaną w danym słowie. Zdarza się, że wyraz może być zredukowane do pierwszej lub ostatniej sylaby nie koniecznie, do tej, która jest akcentowana,
- wyrażenia dźwiękonaśladowcze to słowa, np. pies to “hau”, auto to “bmmmm”.

I tutaj przytoczę **pewną historię**. Diagnozowałam kiedyś chłopca, który miał wtedy 2 lata i 4 miesiące. Zdaniem jego mamy był on dzieckiem niemówiącym. Po diagnozie okazało się, że chłopiec rozumie co do niego mówiłam i o co go prosiłam. Chętnie bawił się ze mną i starał utrzymać moją uwagę na sobie. Co więcej, mówił bardzo dużo. Tyle, że wyrazy, którymi się posługiwał opierały się głównie na onomatopejach czyli wyrażeniach dźwiękonaśladowczych. Dlatego pamiętajmy, że słowem w tym okresie nie są tylko wyrazy, które funkcjonują w słowniku dorosłych użytkowników języka. Dzieci często tworzą własne słowa. Wyrazem w słowniku dziecka będzie zarówno słowo: “mama”, “papa” jak i np. “kiziamizia” – ulubiona pluszowa zabawka, “miał” – kot, “be” – owca, itd. Ważne jest to, że dziecko używa danego wyrazu adekwatnie w odniesieniu do konkretnej rzeczy, osoby, miejsca lub sytuacji.

Rodzice zauważają tzw. **echolalie** (nie należy mylić ich z echolaliami w Autyzmie), które polegają na tym, że dziecko powtarza za opiekunami słowa, które mają prostą budowę. Jest to doskonały sposób, by uczyć się nowych wyrazów i gramatyki języka. Echolalie rozwojowe nie utrzymują się długo i są etapem przejściowym.

W mowie dziecka obserwuje się **liczne substytucje** głoskowe (zamiany głosek w słowach), np. “sialik” zamiast “szalik”, “jajka” zamiast “lalka”, itp. Normalne są także elizje głoskowe (opuszczanie głosek w wymawianym wyrazie), np. “aja” zamiast “jaja”. Grupy spółgłoskowe są zazwyczaj upraszczane do jednej spółgłoski.– np. grupa spółgłoskowa “krz” w słowie “krzesło” zostanie uproszczona i może powstać w ten sposób wyraz “kesło”.

Okres wyrazu jest **bardzo dynamiczny**, jeśli chodzi o poszerzanie słownictwa przez dziecko. Na tym etapie rozwoju mowy może nauczyć się ono nawet 5 słów każdego dnia.

Dziecko 2 – letnie powinno łączyć 2 wyrazy w jedno proste zdanie, np. “Mama da” – Mama daje, “Hau pi” – Pies pije.

Okres zdania

Zdania tworzone przez dziecko bardzo często odbiegają od poprawności składniowej i fleksyjnej. Najczęściej są one twierdzące i składają się z dwóch wyrazów, np. “mama choć”, “daj pić”, “chcę am”, itp.

Mowa dziecka w tym okresie jest często **nieporadna**. Nadal utrzymują się substytucje głoskowe, które polegają zazwyczaj na zamianie głoski trudniejszej artykulacyjnie, na głoskę łatwiejszą, poprawnie realizowaną przez dziecko. Jednak bywa i tak, że głoska łatwiejsza zastępowana jest przez trudniejszą w realizacji, np. [l] zastępowane przez [r]. Dziecko mówi “motyr” zamiast “motyl”. Określa się to mianem **hiperpoprawności**. Ponadto, do normy rozwojowej zalicza się palatalizacja (zmiękczenie) oraz w dalszym ciągu redukcje (skracanie, upraszczanie) grup spółgłoskowych.

Pomimo wielu substytucji i hiperpoprawności w wymowie **dziecka, często poprawia ono dorosłych**, gdy ci wymawiają wyrazy niepoprawnie. Kiedy dorosły powtórzy wyraz “zaba” jako “zaba” dziecko zareaguje – Nie mówi się “zaba” tylko “zaba”. Jest to spowodowane tym, że dziecko słyszy różnicę między głoskami. Odpowiada za to słuch fonemowy. Dzięki niemu dziecko wie, że mówi się “samochód”, “szafa”, ale jeszcze nie potrafi wypowiedzieć prawidłowo tych słów, dlatego tak często słyszy się z ust dziecka: “śamochót” i “śafa”.

Okres zdania jest czasem dalszego bogacenia się słownictwa dziecka. Jednak same słowa nie są długie. Zazwyczaj składają się z dwóch lub trzech sylab. W tym okresie w słowniku dziecka występuje najwięcej **rzeczowników**. Są one nazwami przedmiotów z najbliższego otoczenia dziecka. **Czasowniki** w mowie dziecka pojawiają się w formie bezokoliczników.

Ciekawym zjawiskiem są malapropizmy, które polegają na tym, że dziecko błędnie używa wyrazów o podobnym brzmieniu, np. myli wyrazy “soczek” i “koczek”.

Dziecko w tym czasie powinno być rozumiane nie tylko przez swoją najbliższą rodzinę, ale także przez inne osoby.

Zdanie bliżej 3 urodzin dziecka powinny być coraz dłuższe składające się z 3, 4 elementów.

Okres swoistej mowy dziecięcej

Jest to **najdłuższy okres w rozwoju mowy dziecka**. W czasie jego trwania zachodzi wiele **zmian jakościowych** w wymowie dziecka. Pod koniec tego okresu dziecko powinno poprawnie artykułować wszystkie głoski języka polskiego.

Dziecko rozmawia ze swoimi opiekunami, rówieśnikami bardzo swobodnie. W swojej komunikacji posługuje się dłuższymi zdaniami. Często obserwuje się problemy z długimi wyrazami, czyli takimi które mają więcej niż cztery sylaby. Stąd biorą się “kosmiczne słowa”, np. “lokolotywa” zamiast “lokomotywa”.

Zjawiskiem, które jest typowe dla okresu swoistej mowy dziecięcej są neologizmy językowe. Są to twory językowe, które dziecko tworzy samo. Dziecięce neologizmy nie występują w języku osób dorosłych. Istnieje wiele mechanizmów, poprzez które one powstają. Należą do nich:

- **metatazy** (przestawianie głosek a nawet całych sylab), np. “[...] letefon” zamiast “telefon”,
- **zjawisko asymilacji** (upodobnienie), np. “pami” zamiast “pani”,
- **kontaminacja** (tworzenie słów z dwóch lub większej liczby wyrazów na zasadzie ich zlepiania w jedno słowo np. “zatelefonić” = telefon + dzwonić, “buciarńia” = buty + końcówka “arnia” przez, którą tworzy się słowa typu “kwiaciarnia”, “kawiarnia”.

Neologizmy dziecięce (nowotwory dziecięce) są bardzo ciekawym zjawiskiem, ponieważ świadczą o tym, że dziecko nabywa umiejętności gramatycznych języka ojczystego i stara się tę wiedzę, w sposób niekontrolowany, ale za to kreatywny, wykorzystywać. Są one dowodem na to, że dziecko próbuje wykorzystywać język i jego zasady do wyrażania siebie, swoich myśli i zamiarów oraz do nazywania rzeczywistości.

Rozwój mowy dziecka – artykulacja

4 ROK ŻYCIA

Dziecko ma 3 lata 0 miesięcy – 3 lata 11 miesięcy

Dziecko powinno:

- wymawiać głoski: [t], [d], [n], [l], [k], [g], [f], [w],
- realizować głoski tzw. szeregu ciszącego – [ś], [ź], [ć], [dź],
- próbować wymawiać głoski tzw. szeregu syczącego – [s], [z], [c], [dz];

Dziecko może:

- substytuować (zamieniać) głoskę:

[l] na [j],
[s] na [ś],
[sz] na [ś] lub [s],
[r] na [j] lub [l],

- mówić niektóre słowa “po swojemu”,
- skracać wyrazy lub je “przekręcać” lub / i zniekształcać,
- jąkać się rozwojowo (w takiej sytuacji należy poradzić się terapeuty jak postępować z dzieckiem);

5 ROK ŻYCIA.

Dziecko ma 4 lata 0 miesięcy – 4 lata 11 miesięcy

Dziecko powinno:

- wymawiać wszystkie głoski, o których mowa powyżej,
- realizować poprawnie głoski tzw. szeregu syczącego – [s], [z], [c], [dz],

- próbować artykułować głoski tzw. szeregu szumiącego – [sz], [ż], [cz], [dż];

Dziecko może:

- zamieniać głoski:

[sz], [ż], [cz], [dż] na [s], [z], [c], [dz],
[r] na [l];

6 ROK ŻYCIA DZIECKA.

Dziecko ma 5 lat 0 miesięcy – 5 lat 11 miesięcy

Dziecko powinno:

- wymawiać wszystkie głoski zgodne z normami wymienionymi w 4 i 5 r. ż.,
- realizować głoski tzw. szeregu szumiącego – [sz], [ż], [cz], [dż],
- w wieku około 6 lat artykułować poprawnie głoskę [r] – (choć w literaturze przedmiotu nie jest podawana jasna granica rozwoju tej głoski);

Dziecko może:

- zamieniać głoskę [r] na [l] – na początku tego okresu.

Bibliografia

Demel G., 1982, Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola, Warszawa, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne

Kaczmarek L., 1977, Nasze dziecko uczy się mowy, Lublin, Wydawnictwo Lubelskie

Łobacz P., 2005, Prawidłowy rozwój mowy dziecka, [w:] Podstawy neurologopedii. Podręcznik akademicki, pod red. T. Gałkowskiego, E. Szeląg i G. Jastrzębowskiej, Opole, Uniwersytet Opolski

Minczakiewicz E., 1996, Mowa ~ Rozwój ~ Zaburzenie ~ Terapia, Kraków, Wydawnictwo Naukowe WSiP

Styczek I., 1981, Logopedia, Warszawa, Polskie Wydawnictwo Naukowe

Artykuł pochodzi ze strony [www. logopasja.pl/](http://www.logopasja.pl/)